

जिल्हा परिषद कोल्हापूर मार्फत राबविण्यात येणा-या लहान बालकां साठी विविध योजना

१. २४ x ७ प्राथमिक आरोग्य केंद्र (आरोग्य विभाग)
२. नियमित लसीकरण कार्यक्रम (आरोग्य विभाग)
३. जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम (आरोग्य विभाग)
४. शालेय आरोग्य तपासणी कार्यक्रम (आरोग्य विभाग)
५. ग्राम बाल विकास केंद्र व बाल विकास केंद्र (आरोग्य विभाग)
६. एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना

१. पुरक पोषण आहार
२. लसीकरण
३. आरोग्य तपासणी
४. संदर्भ आरोग्य सेवा
५. अनौपचारिक शिक्षण

७. दुर्बल घटकांतील इ. श्ली ते इ. ४ थी मधील मुलींना उपस्थिती भत्ता

१) २४ x ७ प्राथमिक आरोग्य केंद्रे

अर्भक मृत्यू, मातामृत्यू व एकुण जननदर कमी करणे हे उद्दिष्ट पुर्ण करण्यासाठी बरेच उपक्रम उपकेंद्रे व प्रा.आ.केंद्रे स्तरावरून राबविण्यात येत आहेत. याचा एक भाग म्हणून २४ x ७ प्रा.आ.केंद्र ही एक महत्वाची योजना आहे. यामध्ये आठवड्यातील सातही दिवस व चौवीस तास बाळंतपण व नवजात अर्भक दक्षता इ. सेवा देणे येते. एकुण ७२ पैकी ४४ प्रा.आ.केंद्रे व ४१३ पैकी १६५ उपकेंद्रांची २४ x ७ योजने अंतर्गत निवड करणेत आलेली आहे.

२) नियमित लसीकरण कार्यक्रम

राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान अंतर्गत नियमित लसीकरण व बळकटीकरण कार्यक्रमांतर्गत गाव पातळीवर निश्चित दिवशी ग्राम आरोग्य पोषण दिवस आयोजित करण्यात येतात. यानुसार जिल्ह्यामध्ये प्रा.आ.केंद्र निहाय कार्यक्षेत्रातील गाव, वाडी, वस्ती, वॉर्डवार, लसीकरणाकरीता ग्राम आरोग्य पोषण दिवस कृती कार्यक्रम तयार करुन त्यानुसार लसीकरण ग्राम आरोग्य पोषण दिवस आयोजित करणेत येतात.

लसीकरणासाठी लागणारी लस, लसीकरण कार्डे, ए.डी. सिरीज, व्हॅक्सीन कॅरीअर व इतर आवश्यक सामुग्री शासना मार्फत पुरविण्यात येते. यानुसार खालील प्रमाणे लसीकरण केले जाते.

- १) गरोदरपणी इंजेक्शन धनुर्वातचे २ मात्रा दिली जाते. जेणेकरुन मातेचे धनुर्वातापासून संरक्षण व्हावे.
- २) बालमृत्यु टाळण्यासाठी - जन्मल्यापासून मुलाला ५ वर्षापर्यंत बी.सी.जी., त्रीगुणी, पोलिओ, गोवर व जीवनस्त अ तसेच दुहेरी लस अशाप्रकारच्या लसी देवून मुलाचे ६ आजारापासून संरक्षण केले जाते.
- ३) जिल्हा स्तरावर वेळोवेळी लसीकरण बद्दल विविध प्रकारचे प्रशिक्षण स्त्री /पुरुष आरोग्य सेवक / सहाय्यक यांना लसीच्या आधुनिक तंत्रज्ञान बाबत प्रशिक्षण दिले जाते.

ग्राम आरोग्य पोषण व समुपदेशन दिवस

३) जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम

मातामृत्यु व बालमृत्यु दर कमी करण्यासाठी माता व बालकांना वेळीच उपचार मिळणे ही बाब महत्वाची आहे. यास अनुसरूनच जननी-शिशु सुरक्षा कार्यक्रम राबविणेत येत आहे.

या कार्यक्रमांतर्गत प्रामुख्याने खालील बाबींचा समावेश आहे.

- १) गरोदर माता नोंदणी, तपासणी, औषधोपचार, बाळंतपणे या सर्व सेवा मोफत पुरविणे. यामध्ये प्रयोगशाळा तपासण्या, सिझेरियन सेक्शन, रक्त संक्रमण या बाबींचाही समावेश आहे.
 - २) नवजात अर्भकांना ०-३० दिवसांपर्यंत उपचारासाठी दाखल झाल्यास नोंदणी, तपासणी व औषधोपचार या सेवा मोफत पुरविणे.
 - ३) गरोदर मातांना बाळंतपणाच्या वेळी व अर्भकांना (०-३० दिवस) घरातून रुग्णालय, रुग्णालय ते रुग्णालय (संदर्भ सेवेसाठी) आणि रुग्णालय ते घर अशी वाहतूक सेवा मोफत पुरविणे.
 - ४) गरोदर माता व अर्भक रुग्णालयात असेल त्या कालावधीसाठी आहारसेवा मोफत पुरविणे.
- कोल्हापूर जिल्हयामध्ये जननी शिशु सुरक्षा योजना अमंलबजावणी सुरु झाली असून तपशिल खालील प्रमाणे आहे.
 - जननी-शिशु सुरक्षा कार्यक्रमांतर्गत जिल्हा शल्यचिकीत्सक, सी.पी.आर.हॉस्पिटल, कोल्हापूर या ठिकाणी संदर्भ सेवा नियंत्रण कक्ष स्थापन करण्यात आला आहे. नियंत्रण कक्षाचा दुरध्वनी संपर्क न.(०२३१-२६४३४३४) व टोल फ्रि नंबर १०२ हा आहे.
 - नियंत्रण कक्षामध्ये २ संगणक खरेदी करण्यात आले असून इंटरनेट सुविधा सुरु करणेत आली आहे. तसेच इतर आवश्यक साधन सामुग्री खरेदी करून नियंत्रण कक्ष अद्यावत करणेत आलेला आहे. नियंत्रण कक्षाच्या दर्शनी भागामध्ये "संदर्भ सेवा नियंत्रण कक्ष" असा बोर्ड लावणेत आलेला आहे.
 - सदर कार्यक्रमांतर्गत एकुण ३ कॉल असिस्टंट पदांची नियुक्ती करणेत आली आहे.
 - सदर कार्यक्रमांतर्गत जिल्हा आर.सी.एच. अधिकारी यांना जिल्हा नोडल ऑफिसर म्हणून नियुक्त केले बाबत सुचना पत्र देणेत आले आहे तसेच प्रशासन अधिकारी,

आरोग्य विभाग जि.प.कोल्हापूर यांना तक्रार निवारण अधिकारी म्हणून नियुक्ती केले बाबत पत्रा व्दारे सुचित करणेत आले आहे.

- वैद्यकिय अधिक्षक उप.जि.रु/ग्रा.रु.यांना मा.जिल्हा शल्यचिकीत्सक यांच्या मार्फत शासन निर्णय व मागदर्शक सुचना निर्गमित केलेल्या आहेत.
- जननी-शिशु सुरक्षा कार्यक्रमांतर्गत मिळाणा-या उपलब्ध सुविधांचे फलक आरोग्य संस्थामध्ये व सर्व रुग्णावाहिकांवर दुरध्वनी संपर्क नं.ठळक अक्षरात लावण्यास सुचित करणेत आले आहे.
- रेफरल ट्रान्सपोर्ट व वाहन चालकांसाठी भ्रमण ध्वनीकरीता जिल्हा स्तरावरून आर.सी.एच.अंतर्गत अनुदान वितरीत करणेत आलेले आहे.
- उप.जि.रु/ग्रा.रु./प्रा.आ.केंद्रातील रुग्णवाहिका चालकांचे भ्रमण ध्वनी क्रमांक उपलब्ध करुन घेणेत आले आहेत. तसेच भ्रमण ध्वनी बंद न करणेबाबत व रुग्ण वाहिका अद्यावत करुन घेणेच्या सुचना देणेत आलेल्या आहेत.

चिंता नको खर्चाची, मोफत सेवा बाळंतपणाची.

राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान जननी-शिशु सुरक्षा कार्यक्रम, कोल्हापूर

हा कार्यक्रम उपजिल्हा, ग्रामीण रुग्णालये, प्रा. आ. केंद्र व उपकेंद्र स्तरावर राबविण्यात येत आहे.

गरोदर स्त्रीसाठी सेवा...

- सरकारी दवाखान्यात गरोदरपणी, बाळंतपणात व प्रसूतीपश्चात ४२ दिवसांपर्यंत सर्व स्त्रियांना मोफत सेवा देण्यात येते.
- मोफत औषधे व उपचार दिले जातात.
- एवढेच नव्हे तर घरापासून प्राथमिक आरोग्य केंद्र/ शासकीय रुग्णालयापर्यंत आणि परतीसाठी वाहनाची मोफत व्यवस्था करण्यात येते.
- रक्त, लघवी व सोनोग्राफीसारख्या तपासण्या त्याचप्रमाणे रक्तपुरवठा (आरोग्यसंस्थेच्या दर्जानुसार जेथे उपलब्ध असतील तेथे) मोफत करण्यात येतात.
- सामान्य बाळंतपण झाल्यास ३ दिवसांपर्यंत तर शस्त्रक्रियेद्वारे बाळंतपण झाल्यास ७ दिवसांपर्यंत मातेला मोफत औषध व आहार देखील दिला जातो.

३० दिवसांपर्यंतच्या नवजात आजारी बालकासाठी मोफत सेवा...

- जन्मल्यानंतर ३० दिवसांपर्यंत सर्व अर्भकांना आजारपणात मोफत औषधोपचार केले जातात.
- आजारी बाळासाठी घरापासून शासकीय दवाखान्यापर्यंत आणि परत घरी जाण्यासाठी वाहन व्यवस्था मोफत उपलब्ध आहे.
- बाळासाठी आवश्यक त्या तपासण्या व रक्तपुरवठा (आरोग्यसंस्थेच्या दर्जानुसार जेथे उपलब्ध असतील तेथे) मोफत करण्यात येतात.

अधिक माहितीसाठी नजिकच्या सरकारी दवाखान्याशी संपर्क साधा.

संदर्भ सेवा नियंत्रण कक्षाचा दुरध्वनी संपर्क क्रमांक (०२३१-२६४३४३४) व टोल फ्री नंबर १०२

४) शालेय आरोग्य तपासणी कार्यक्रम -

कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान शालेय आरोग्य तपासणी कार्यक्रम ८ ऑगस्ट २००८ पासून इयत्ता १ ली ते १० वी च्या विद्यार्थ्यांची आरोग्य तपासणी करणेकरीता शालेय आरोग्य तपासणी कार्यक्रम सुरु करणेत आला आहे.

तालुकास्तरावर ग्रामीण रुग्णालयाच्या ठिकाणी वैद्यकिय पथक स्थापन करणेत आलेली आहेत. सदर पथकामध्ये वैद्यकिय अधिकारी स्त्री व पुरुष व औषध निर्माता यांचा समावेश आहे. सदर पथकास औषधे व फिरतीसाठी वाहने उपलब्ध करून देणेत आलेली आहेत.

उद्दिष्टे

- ❖ इ.१ ली ते १० वी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांची आरोग्य तपासणी करणे.
- ❖ विद्यार्थ्यांचे आरोग्य संवर्धन करणे.
- ❖ आरोग्य जाणीव जागृती करणे. पोषक आहाराबाबत मार्गदर्शन करणे.
- ❖ वैयक्तिक स्वच्छते बाबत मार्गदर्शन करणे.
- ❖ आरोग्य दोष शोधून त्यावर उपचार करणे.
- ❖ किशोरवयीन मुलांना मार्गदर्शन करणे.
- ❖ विद्यार्थ्यांना पुढील उपचारासाठी ग्रामीण रुग्णालय व जिल्हा रुग्णालय येथे संदर्भसेवा शिबिराचे आयोजन करणे.
- ❖ ग्रामीण रुग्णालय, जिल्हा रुग्णालयात तसेच इतर मान्यता प्राप्त रुग्णालयात विद्यार्थ्यांची तपासणी व विविध गंभीर तसेच किरकोळ शस्त्रक्रिया मोफत करून घेणे.
- ❖ जिवनदायी योजनेतून शालेय विद्यार्थ्यांची हृदय शस्त्रक्रिया करून घेणे.

शालेय आरोग्य तपासणी कार्यक्रमांतर्गत १ ली ते १० वी च्या विद्यार्थ्यांची आरोग्य तपासणी करून किरकोळ आजारी विद्यार्थ्यांना औषोधोपचार केला जातो. गंभीर आजार असलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी ग्रामीण रुग्णालय येथे महिन्यातून एकदा संदर्भसेवा शिबिर आयोजित करण्यात येते. या शिबिरामध्ये तज्ञांमार्फत तपासणी व मोफत औषधे दिली जातात. यापैकी अधिक गंभीर आजारी विद्यार्थ्यांना तपासणी व शस्त्रक्रियेकरीता जिल्हा रुग्णालयाकडे येथे संदर्भित करण्यात येते. जिल्हा रुग्णालय येथे मोफत उपचार केले जातात.

तपासणी कामकाजाचा आढावा

तपशील	माहे जानेवारी २०१२ अखेर	
	उद्दीष्ट	साध्य
शाळा तपासणी	२९६२	२५४७
विद्यार्थी तपासणी	४५९५८८	३९५८९८
-हृदय शस्त्रक्रिया	२२१	२२१
इतर शस्त्रक्रिया	७७	६९

५) ग्राम बाल विकास केंद्र व बाल विकास केंद्र

सहा वर्षाखालील मध्यम आणि गंभीर तीव्र कुपोषित (मॅम व सॅम) (या मध्ये WHO मार्गदर्शक सुचनानुसार बालकाचे वय व वजन तसेच वय व उंची यांचे तुलना करून -2SD and 3SD यामध्ये वर्गीकरण करण्यात येते) बालकांचे प्रमाण कमी करण्यासाठी आणि मातांना बालसंगोपनासाठी सक्षम करण्यासाठी ग्राम बाल विकास केंद्र हे प्रभावी माध्यम आहे. ग्राम बाल विकास केंद्र (VCDC) हे गांव पातळीवर प्रत्येक अंगणवाडी केंद्रात घेण्यात येईल आणि या केंद्राची प्रमुख अंगणवाडी सेविका असेल. या केंद्रात आहार व आरोग्य सेवा दिल्या जातील आणि मातांचे सक्षमीकरण करण्यात येईल.

प्राथमिक आरोग्य केंद्र स्तरावर बाल विकास केंद्र

ग्राम बाल विकास केंद्रात सुधारणा न झालेली तसेच सहा महिन्याखालील अति तीव्र कुपोषित बालकांना आणि गंभीर व दुर्धर आजारी बालकांना वरील प्राथमिक आरोग्य केंद्रावर बाल विकास केंद्रात सेवा उपलब्ध करून दिल्या जातील या बालकांच्या रोगनिदानासाठी आवश्यक असलेल्या चाचण्या, तपासण्या (Path test / investigation) संबंधित बाल रोगतज्ञांच्या सल्ल्याने करण्यात येतात.

ग्रामीण / जिल्हा रुग्णालय स्तरावर बाल विकास केंद्र

प्राथमिक आरोग्य केंद्रस्तरावरील ज्या बालकांमध्ये २१ दिवसांमध्ये सुधारणा घडून येत नाहीत अथवा उपरोक्त कालावधील पुढील उपचारांची आवश्यकता असल्यास अशा बालकांना ग्रामीण / जिल्हा रुग्णालयातील बाल विकास केंद्रात दाखल करण्यात येते.

YEARWISE VCDC/CDC-KOLHAPUR.

S.No.	YEAR	No.Of VCDC	No.of CDC	Children Admitted in					
				VCDC			CDC		
				SAM	MAM	TOTAL	SAM	MAM	TOTAL
1	2008-09	0	67	0	0	0	0	0	403(-2sd)
2	2009-10	0	8	0	0	0	0	0	70(-2sd)
3	2010-11	638	18	920	3466	4386	83	25	108
4	2011-12(Dec.11)	730	14	538	2566	3104	56	67	123

एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, जिल्हा परिषद कोल्हापूर

एकात्मिक बालविकास सेवा योजनेची उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे

१. ० ते ६ वर्षे वयोगटातील मुलांना पुरक पोषण आहार देवुन त्यांच्या आरोग्याचा दर्जा सुधारणे. मुलांच्या मानसिक, शारिरीक व सामाजिक विकासाचा पाया घालणे.
२. पोषण आहार व आरोग्य शिक्षण देवुन मुलांचे सर्वसाधारण आरोग्य आणि पोषण आहार यासंबंधाच्या गरजांची अधिक काळजी घेवुन त्यांची क्षमता वाढविणे.
३. बालविकासास चालना मिळावी म्हणुन धोरण व अमंलबजावणी याबाबत विविध खात्यामध्ये प्रभावी समन्वय घडवुन आणणे.

६. योजना

१. **पुरक पोषण आहार** :- एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत ६ महिने ते ३ वर्षे वयोगटातील बालकांना व स्तनदा व गरोदर माता व किशोरवयीन मुलींना घरपोच आहाराचा (टी.एच.आर) पुरवठा केला जातो .
२. **लसीकरण** :- एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत ० ते ६ वर्षे वयोगटातील मुले, गरोदर स्त्रिया व स्तनदा माता यांचे लसीकरण केले जाते .
३. **आरोग्य तपासणी** :- एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत ० ते ६ वयोगटातील मुले, गरोदर स्त्रिया व स्तनदा माता यांची आरोग्य तपासणी दर महिन्याला केली जाते.व हृदयरोगी बालकांची शस्त्रक्रिया जिवनदायी आरोग्य योजनेतून करणेत येते.
४. **संदर्भ आरोग्य सेवा** :- एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत ० ते ६ वयोगटातील मुले, गरोदर स्त्रिया व स्तनदा माता यांना संदर्भ सेवा दिली जाते.
५. **अनौपचारीक शिक्षण** :- एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत ० ते ६ वर्षे वयोगटातील मुलांना अनौपचारीक शिक्षण दिले जाते.

६. आरोग्य आणि सकसआहार प्रशिक्षण :- एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत १५ ते

४५ वयोगटातील मुली व महिला यांना प्रशिक्षण दिले जाते.

शिक्षण विभाग (प्राथमिक), जिल्हा परिषद, कोल्हापूर

दुर्बल घटकांतील इ. १ली ते इ. ४ थी मधील मुलींना उपस्थिती भत्ता

इयत्ता १ ली ते ४ थी मधील शाळेत जाणा-या अनुसुचित जाती -जमाती, भटक्या जमाती, विमुक्त जमाती मधील दारिद्र्य रेषेखालील मुलींना शाळेत नियमित येण्यासाठी उपस्थिती भत्ता दिला जातो.

उपस्थिती भत्ता शासन निर्णय क्र.पीआरई/१०९१/(८९४१४)/प्रशि-१ दि. १०/०१/१९९२ अन्वये ही योजना राबविण्यात येते. उपस्थिती भत्ता दारिद्र्य रेषेखालील पात्र विद्यार्थीनींना प्रति दिनी रक्कम रू. १/- प्रमाणे शैक्षणिक वर्षातील शालेय दिवस २२० गृहीत धरून सरासरी उपस्थिती ७५ % असलेस पात्र लाभार्थीनींना रक्कम रू. २२०/- प्रमाणे उपस्थिती भत्ता देण्यात येतो. ही योजना क्रांती ज्योती सावित्रीबाई फुले यांच्या जन्मदिनी सुरु करणेत आलेली आहे. ही योजना विशेष घटक व विनाविशेष घटक अशा दोन घटकांमध्ये राबविणेत येते.